

"Bu Tarihi Hamamda Tarihin Dışına Taşan Bir Şey Var"

Amber Eroyan / 11 Kasım 2015

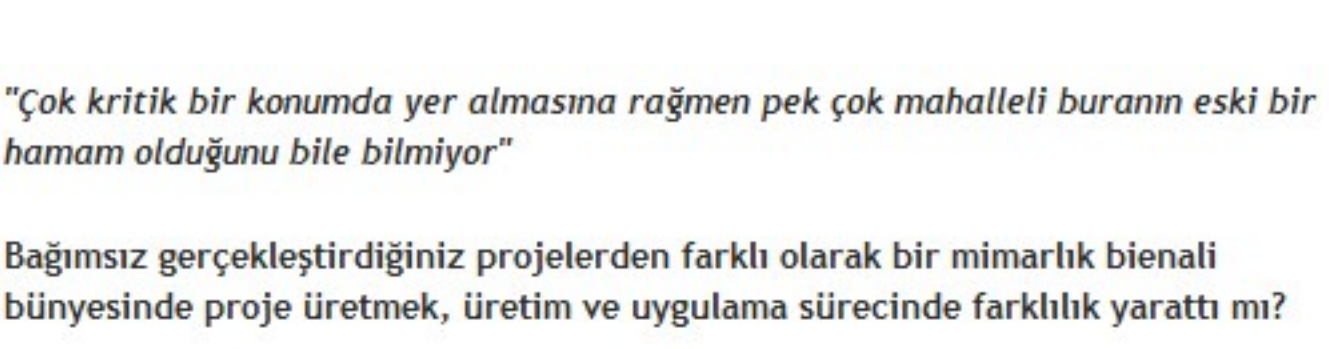
Mekanların ruhunu ortaya çıkaran işleriyle tanıdığımız sanat inisiyatifi Yoğunluk; Antalya Yenikapı Gavur Hamamı'nda gerçekleştirdiği 'Zamansız' enstalasyonuna dair sorularımızı yanıtladı. Gizli bir öze sahip ve açığa çıkarılmayı bekleyen mekanları seçen Yoğunluk, bu kez, kentlilerin 'gözünden kaçan' 150 yıllık bir hamamı yeniden kamusallaştırıyor.

"Mimarlığın geleceğinin 'yeni' üzerinden şekilleneceğini düşünmüyoruz"

'Zamansız' adlı yerleştirmeniz, parçası olduğu 'Mimarlıkta Geleceği Düşünmek' temalı Uluslararası Antalya Mimarlık Bienali - IABA 2015 ile nasıl bir bağ kuruyor? Diğer bir deyişle, mimarlığın geleceğine dair neler söylüyor?

İsmail Eğler: Mimarlığın geleceğinin 'yeni' üzerinden şekilleneceğini düşünmüyoruz. Buradan bir geriye dönüş arzusu algılanmasın. Yeni malzemeler, yeni üretim biçimleri muhakkak olacak, buna karşı değiliz. Fakat 'madde' ile daha derin ilişkiler kurularak mekan oluşturma mümkün ve gerekli olduğuna inanıyoruz. Işık, su, toprak, hava gibi esansiyel elemanlar mimarlığın asıl kurucuları. Mekanı düşünürken bunlardan bağımsız mekan tasavvuru mümkün değil. Kaynaklar giderek tükeniyor ve elimizde kalacak yegane elemanlar, malzemeler bunlar. Gelecekte de hayatta kalabilmek adına bunları daha iyi kurgulamayı öğrenmemiz gerekecek.

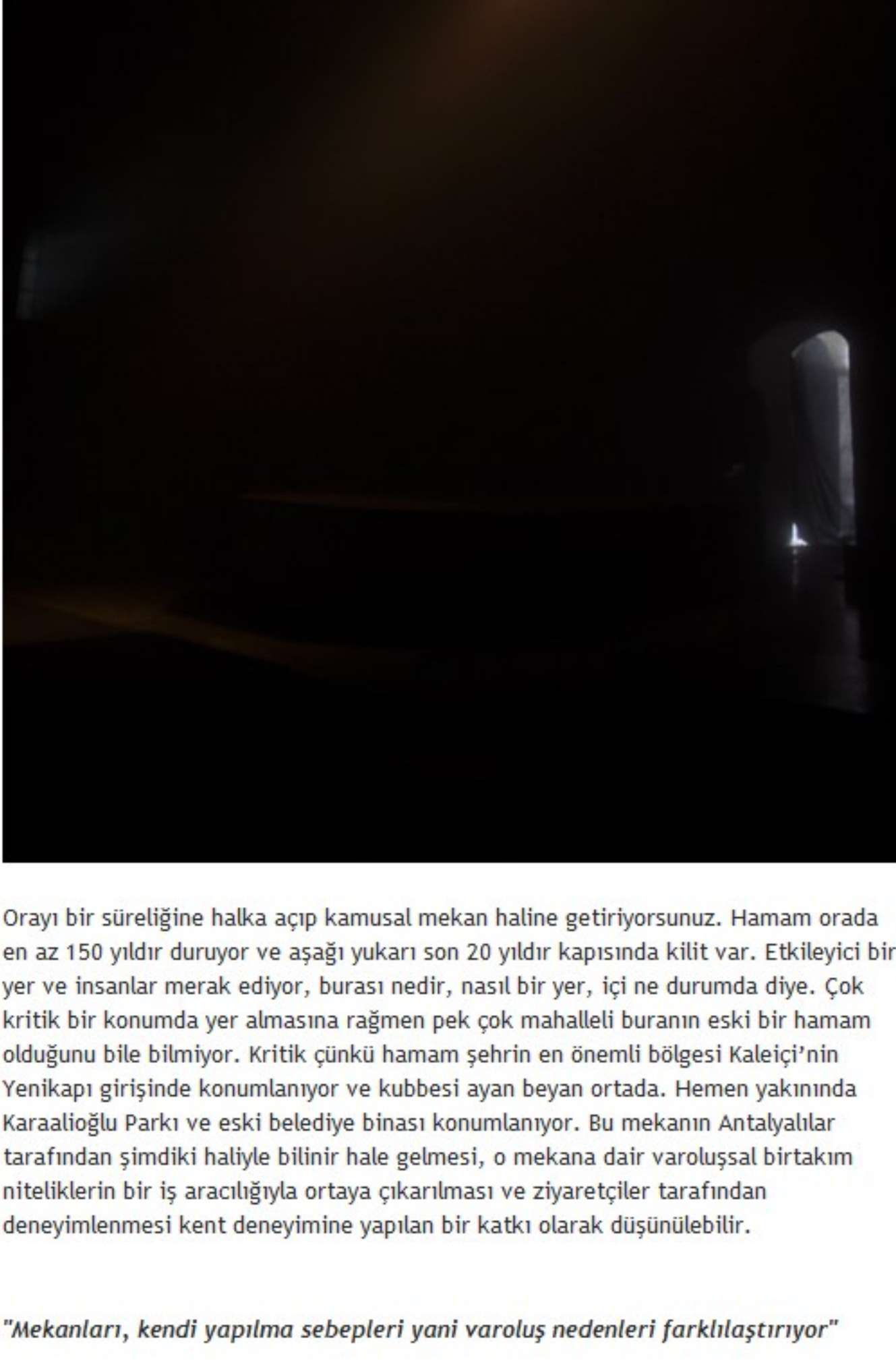

"Çok kritik bir konumda yer almasına rağmen pek çok mahalleli buranın eski bir hamam olduğunu bile bilmiyor"

Bağımsız gerçekleştirdiğiniz projelerden farklı olarak bir mimarlık bienali bünyesinde proje üretmek, üretim ve uygulama sürecinde farklılık yarattı mı?

Sublime hariç (büyük bir kuruma özel hazırlanan davetli bir işti) diğer projelerde ne kadar bağımsız idiysek burada da o kadar bağımsızdık. 3. Uluslararası Antalya Mimarlık bienali kapsamında küratör Tansel Korkmaz tarafından davet edildiğimizde elimizde nasıl mekanlar var diye sorduk. Kaleiçi'ndeki Yenikapı Gavur Hamamı'nı duyduğumuz anda hemen projede yer almayı kabul ettik.

Bağımsızlık hususunda asıl mesele şuydu: Burası için de, daha önce çalıştığımız mahzen ve sarnıçta olduğu gibi bir özel mülkiyet söz konusu idi. Hatta bu hamam, hali hazırda satılık olan bir mülk. Üzerinde emlakçı levhası bile var. Başlangıçta çalışma rahatlığı açısından biraz çekincelerimiz olmasına rağmen oraya gittiğimizde herhangi bir engelle ya da müdahale ile karşılaşmadık. Ne işe başlamadan, ne de sergi açıldıktan sonra. Bu çok değerli bir şey bizim için. Size güvenildiğini hissediyorsunuz. Bir çivi çakmasak da sonuça az zaman geçirmedik orada. Mekanlar üzerinden iş yaptığımız için olsa gerek, özellikle tarihi mekanlar söz konusu olduğunda mekanın sahiplerinden daha hassas davranmaya çalışıyoruz. Tarihi mekan hassasiyeti fazla gelişmemiş birileri, böyle mekana birebir değen teknik altyapılara sahip bir işi yaparken kolaylıkla etrafa zarar verebilir.

Orayı bir süreliğine halka açık kamusal mekan haline getiriyorsunuz. Hamam orada en az 150 yıldır duruyor ve aşağı yukarı son 20 yıldır kapısında kilit var. Etkileyici bir yer ve insanlar merak ediyor, burası nedir, nasıl bir yer, içi ne durumda diye. Çok kritik bir konumda yer almasına rağmen pek çok mahalleli buranın eski bir hamam olduğunu bile bilmiyor. Kritik çünkü hamam şehrin en önemli bölgesi Kaleiçi'nin Yenikapı girişinde konumlanıyor ve kubbesi ayan beyan ortada. Hemen yakınında Karaalioğlu Parkı ve eski belediye binası konumlanıyor. Bu mekanın Antalyalılar tarafından şimdiki haliyle bilinir hale gelmesi, o mekana dair varoluşsal bir takım niteliklerin bir iş aracılığıyla ortaya çıkarılması ve ziyaretçiler tarafından deneyimlenmesi kent deneyimine yapılan bir katkı olarak düşünülebilir.

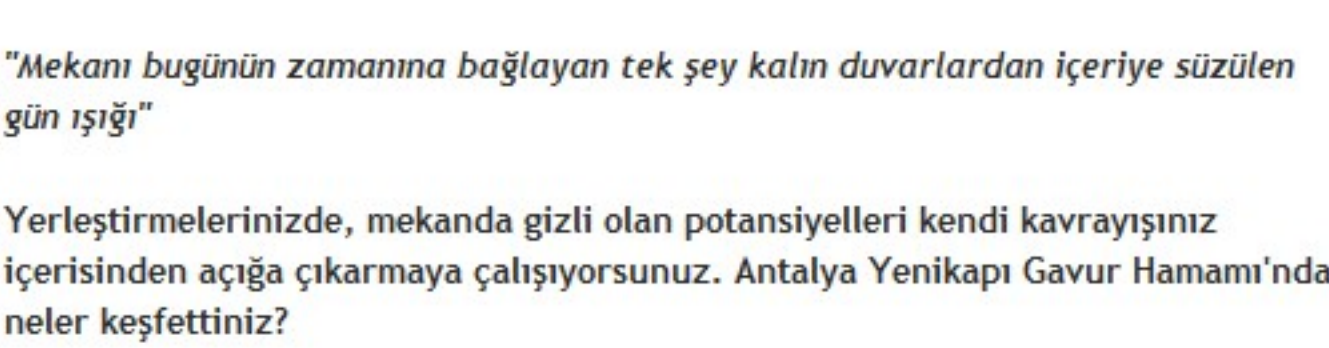
"Mekanları, kendi yapıma sebepleri yani varoluş nedenleri farklılaştırıyor"

Axis Mundi ve Su Ruhü sergilerinde mekan olarak tarihi mahzenleri seçmiştiniz. Sublime, daha çağdaş bir mekan olan Zorlu Center'da gerçekleşti. Zamansız'da yine geçmişte olan bir mekanda çalıştınız ve yine ışığın mekanı/boşluğu biçimlendirme gücüne vurgu yapıyorsunuz. Bu işiniz diğerlerinden nasıl ayrışıyor?

Özellikle tarihi mekanları seçmek gibi bir amacımız yok. İlişki kurabildiğimiz, açığa çıkarılmayı bekleyen gizli bir öze sahip olduğunu hissettiğimiz mekanları tercih ediyoruz. Bir ön kabul ve plandan ziyade sezgisel bir süreç bizimi için mekan seçimi... Zorlu PSM yeni bir yapı. Fakat giriş cephesinin verdiği yücelik hissi ve girişe uzanan mekanın tapınakvari özgün yapısını göze alacak olursak, oranın da seçtiğimiz diğer mekanlarla paylaştığı ortak bir hissin olduğunu söyleyebiliriz. Zorlu PSM daha önce de söylediğim gibi bizim bağımsız olarak tercih ettiğimiz değil, bir davet sonucu ilgilendiğimiz bir mekan. Daha önceki mekanlar hep içe kapalı, keşfedilmeyi bekleyen, dolayısıyla özellikle oraya gitmediyseniz gözünüze çarpmayacak yerlerdi. Zorlu PSM ise kentin ortasında, hayli büyük bir kütle olarak duruyor ve öngörülmemiş birtakım karşılaşmalara zemin olma potansiyeli var. Pek çok yönüyle de bir kamusal mekan olarak kabul edilebilir, özellikle cephenin önündeki giriş amfisi... Bize en cazip gelen yönü de bu oldu.

Öte yandan projeler birbirlerinden oldukça ayrılır. Özellikle mekanları, kendi yapıma sebepleri yani varoluş nedenleri farklılaştırıyor. Biz mekana girdikten sonra ışık, ses ya da ne kullanırsak kullanalım bunu bize kendisi fısıldıyor. Bu bakımdan hangi unsuru kullandığımız değil, onu nasıl kullandığımız önem kazanıyor. Örneğin kurguyu oluştururken aralarda esler bırakmak, karanlık alanlar oluşturmak önemli, ya da sessiz bırakıp mekanın kendi sesini dinletmek. Bunlar hep sinematografik elemanlar ve bunları sinema disiplini içindeki gibi ince ince işlemek gerekiyor. Bu da orada geçirdiğimiz zamanla ilintili. Yani evde oturup bunları düşünmekle değil içeride olabildiğince çok alternatif deneyerek işi inceltmeye çalışıyoruz.

Zamansız'ı diğer işlerden ayıran şey belki de yalnızca mekanda varolan bir mimari elemanı, kubbedeki ışıklıkları konu ederek tüm işi bunun üzerine kurmuş olmak. Burada hakikaten mekanın diğer niteliklerini ortaya çıkartacak kadar güçlü idi kubbedeki o delikler...

"Mekanı bugünün zamanına bağlayan tek şey kalın duvarlardan içeriye süzülen gün ışığı"

Yerleştirmelerinizde, mekanda gizli olan potansiyelleri kendi kavrayışınız içerisinden açığa çıkarmaya çalışıyorsunuz. Antalya Yenikapı Gavur Hamamı'nda neler keşfettiniz?

19. yüzyılda inşa edilmiş pek çok hamam gibi bu hamamın da üç ana bölümü vardı. Burası hamamın bir nevi giriş bölümü olan, bir soluklanma ve hamama hazırlanma yeri olan Soğukluk. Ardından gelen ılıkılık görece daha sıcak bir yerdir. En sonunda hamamın ana mekanı olan Sıcaklık gelir. Bu bölümün merkezinde gökrekli bir göbek taşı var. Etrafında ise odayı çevreleyen beş adet kurna bulunuyor. Ilıklık ve sıcaklık dört tarafı kalın duvarlarla çevrili ve tepesi bir kubbe ile kapanmış iki müstakil göz olarak yapılmış. Söz konusu kubbeler, içinde bir sürü cam gözenegi barındırıyor. Cam gözeneklerden gelen gün ışığı günün farklı zamanlarında farklı bölümlere isabet ederek düşüyor. Bu hamamın genel atmosferini sağlayan esas bir öğe bu. Yani hamam duvarlarla dışarıdan izole oluyor ama hamamdaki bu gözeneklerle hem içeri gün ışığını alıyor hem de dışarının zamanı ile eklemleniyor.

Bu tarihi hamamda bize göre tarihin dışına taşan bir şey var. Arketipal formların da ötesinde bir şey: İnsanın maddeyi, maddenin boşluğu ve ışığı biçimlendirme gücü. Mimarlığın zamanlar ötesi çekirdeği, aslında insanın madde ve ışıkla kurduğu bu ilişkiden çıkıyor. Yapının hangi yüzyılda yapıldığına, onun içine giren insanın hangi zamanda yaşadığına bakmaksızın, mimarlığın gücünün insanın dünya üzerindeki varlığına bu sayede derinden temas ediyor.

Hamam bir kentin, tarihin, bağlamın içinde dursa da soğukluğa adımımızı attığımız ilk anda bugünün bağlamı dışarıda kalıyor. Mekanı bugünün zamanına bağlayan tek şey kalın duvarlardan içeriye süzülen gün ışığı. Bir göz daha içeriye, ılıklığa girdiğimizde ışık bu sefer kubbedeki deliklerden mekana iniyor. Güneşin konumuna göre yoğunlaşıp seyrelerek, biçimlenerek kubbeden geçip duvara vuruyor. Tıpkı bir güneş saati gibi...

Bir adım daha atıp sıcaklığa girdiğimizde bizim dönüştürdüğümüz bir mekan deneyimi devreye giriyor. Yine bir göz mekanı örten gözenekli kubbe mekanı tanımlıyor fakat bu sefer gözenekler dışarıdaki zamana bizi bağlamıyor. Kubbeden içeri süzülen ışık, bugün ile bağını koparmış; zamandan azade davranıyor. Burada zaman, dünya zaman-mekanından başka bir biçimde akıyor. Adeta kendi varlığını geri çekiyor. Mekan, bu dünyadan olmayan bir zaman rejimi içinde deviniyor. Gözeneklerden giren ışıklar mekanın zamanı aşan özünü ve mekansal gücünü bu defa böyle bir zaman rejimi içerisinde ortaya çıkarmaya çalışıyor. Böylece zamansız olan, akıp giden zamanın kendisinden ortaya çıkarmaya çalışıyor. Böylece zamansız olan, akıp giden zamanın kendisinden bile arınıyor. Geriye yalnızca nüfuz edilemez bir öz kalıyor. Hem zamana, hem de maddeye dair...